Від редакції "ПМ": До теми педагогічних інновацій "Постметодика" звертається не вперше. Зважаючи на особливу актуальність даної проблеми, ми започатковуємо спеціальну рубрику "Інноваційна практика", де в цьому номері друкуємо на допомогу освітянам "Каталог інноваційних проектів та інновацій у сфері дошкільної та загальної середньої освіти України", створений на основі аналізу 243 паспортів інноваційних освітніх практик різних регіонів України. Каталог складається з більш ніж 160 інновацій. Він є цінним ресурсом для тих, хто прагне позитивних змін у діяльності навчальних закладів, шукає партнерів та однодумців. Каталог містить інформацію про системні інновації всеукраїнського та регіонального рівнів, а також авторські розробки, які за своїми характеристиками ближчі до перспективного педагогічного досвіду. Демократичність підходу укладачів каталогу до виявлення педагогічної новизни дає шанс зблизити теоретичні та практичні пошуки генома коня інновацій. Паспорт інновації допоможе осмислити наявні освітні практики, підвищити якість інноваційних пошуків та рівень теоретичних знань освітян про педагогічну інноватику, інтенсивність поширення нововведень.

Перед каталогом пропонуємо статтю від одного з укладачів завідувачки Інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України Оксани Овчарук, у якій авторка розглядає поточні проблеми впровадження інновацій в системі загальної середньої освіти України. Після каталогу подано кілька зразків паспортів включених до каталогу інновацій з різних куточків України.

УДК 373.5:001.895 (477)

ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ

О. В. Овчарук

На основі аналізу сучасного стану впровадження та поширення інновацій та інноваційних освітніх проектів виділено загальні проблеми підтримки інновацій в освіті. Подано їх загальні характеристики. Виокремлено критерії добору інноваційних ініціатив в освіті, схарактеризовано сучасні підходи до впровадження інновацій в системі загальної середньої освіти в Україні. Представлено каталог інновацій в освіті та інноваційних освітніх проектів.

Ключові слова: освітні інновації, інноваційні освітні проекти, загальна середня освіта, каталог інновацій

Овчарук О. В. Проблемы распространения образовательных инноваций и инновационных образовательных проектов на Украине
На основе анализа современного состояния внедрения инноваций и инновационных образовательных проектов выделены общие проблемы поддержки инноваций в образовании, а также критерии отбора инновационных инициатив в образовании, охарактеризованы современные подходы к внедрению инноваций в системе общего среднего образования на Украине. Представлен каталог инноваций в образовании и инновационных образовательных проектов.

Ключевые слова: образовательные инновации, инновационные образовательные проекты, общее среднее образование, каталог инноваций

O. Ovcharuk. Innovations and Innovative Educational Projects in Ukraine
The main characteristics of educational innovations and innovative educational projects are analyzed. The selection criteria of the innovation initiatives in education are underlined. The Catalogue of education innovations and innovational educational projects is desribed in the article.

Key words: educational innovations, innovative educational projects, general secondary education, innovations catalogue.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Динамічні процеси в культурному й економічному житті суспільства вимагають постійного й оперативного оновлення в освіті: 1) у змісті навчання й виховання учнів; 2) у формах, методах і технологіях навчання та виховання учнів; 3) у змісті, структурі, формах і методах управління загальноосвітніми навчальними закладами; 4) в організаційній структурі закладів освіти. Це оновлення відбувається через упровадження інновацій у систему освіти. Українські освітяни здатні продукувати й запроваджувати інноваційні освітні ідеї, однак відчутним є брак знання про інновації, про успішний досвід їх запровадження. Важливою є систематизація, узагальнення і поширення інформації про інноваційні освітні проекти, розроблені у процесі їх реалізації освітні інновації. Обізнаність суспільства про інноваційні інституції та практики, про успішні інноваційні проекти сприяє перетворенню їх на потужний ме-

Овчарук Оксана Василівна, завідувач Інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

ханізм, що дозволяє освітній системі бути здатною до постійного інноваційного оновлення.

Слід зазначити, що наявні форми та способи узагальнення і поширення інформації про інноваційні практики здебільшого є неповними та несистематичними через низку різноманітних причин. Адже освітня інновація може набути значення педагогічної, якщо нові ідеї та досвід освітнього суб'єкта стають доступними іншим, що передбачає аналіз інновації, її усвідомлення, узагальнення результатів, і в решті – поширення у педагогічній практиці.

Українські освітні кола дискутують щодо сучасного визначення поняття "інновації" в освіті. Це досліджують і розробляють українські педагоги та дослідники Л. Буркова, Л. Даниленко, О. Козлова, Н. Криворучко, К. Кривоучко, В. Лунячек, О. Остапчук, О. Пометун та ін. [3, 5, 6, 8,10].

Метою статті є схарактеризувати освітні інновації, що увійшли до каталогу інновацій та інноваційних освітніх проектів у 2013 р., і виокремити критерії їх добору та узагальнення, а також визначити роль освітніх інновацій та інноваційних освітніх проектів у процесі модернізації освіти в Україні, виявити проблеми їх поширення у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу. Із педагогічної точки зору поняття "інновація", "інноваційний" означають нововведення, що стосуються різних аспектів навчально-виховного процесу [4]. Результатом і продуктом творчого пошуку педагогів можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми і методи навчання та виховання, нові підходи в управлінні освітою, освітній політиці. Важливими при цьому є авторські ідеї, які не використовувались раніше й забезпечують ефективний та результативний поступ у педагогічних технологіях і розвитку системи освіти.

Дослідниця Л. Даниленко визначає освітню інновацію як новизну, що істотно змінює результати освітньої діяльності, створюючи при цьому удосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання та виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти [5]. Авторка виділяє освітні інновації у навчанні, вихованні та управлінні і зазначає, що до освітніх інновацій належать:

– *у навчанні* – ті, що якісно покращують мотивацію учасників навчального процесу і вносять зміни у взаємини між учнем і вчителем, перетворюючи їх на партнерські;

– *у вихованні* – ті, які формують в учнів особистісні цінності у контексті загальнолюдських;

– *в управлінні* – ті, що створюють умови для прийняття керівником самостійного оперативного й ефективного управлінського рішення [6].

Автори Н. Криворучко, К. Криворучко виділяють поняття інноваційних педагогічних технологій, які тісно пов'язані з вищезгаданими поняттями. Дослідниці зазначають, що сучасні інноваційні педагогічні технології характеризуються тим, що:

– збагачують навчальний процес за рахунок упровадження активних, аналітичних і комунікативних способів навчання;

– забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу;

– формують і розвивають компетентність фахівців;

– забезпечують становлення та розвиток аналітичних, організаційних, проектних, комунікативних навичок;

– розвивають здібності до прийняття правильних рішень у нестандартних ситуаціях;

– формують вміння будувати власні освітні програми;

– є ресурсом для зміни змісту освіти і структури начального процесу відповідно до міжнародних вимог;

– підвищують показники досягнень структурних компонентів процесу технологізації навчання;

– орієнтовані на стимулювання творчого потенціалу [8].

Поділяючи думки авторів, важливо зупинитись на поширенні відомостей щодо інновацій в освіті. Адже на сьогодні існує проблема відсутності єдиного джерела отримання інформації щодо інновацій в освіті, їх належної експертизи. Останні роки спостерігається певне відсторонення органів управління освітою від поширення інноваційних практик, відчувається брак мотивації педагогів до інноваційної діяльності. Немає єдиної мережі поширення інновацій та інноваційних педагогічних практик, практично відсутнє забезпечення впровадження результатів інноваційної освітньої діяльності внаслідок реалізації інноваційних освітніх проектів міжнародного рівня.

Намагання вирішити питання пошуку, збору, аналізу та надання даних щодо освітніх інновацій мали місце наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. Цим займались наукові і методичні відділи інно-

вацій центрального та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, окремі підрозділи у регіональних методичних центрах. Зокрема, у 2004 р. банк інновацій було створено Центром педагогічних інновацій та інформації Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти НАПН України. Банк містив дані про понад 500 інновацій у всіх ланках системи освіти України. Банк було розміщено в мережі Інтернет (www.cippe.edu-ua.ntt/db/index.php), наразі він недоступний. Натомість упродовж останніх років було закрито частину підрозділів у дослідних інститутах і навчальних закладах, що збирали й систематизували інформацію про освітні інновації та займалися їх поширенням, зменшилась кількість відповідних досліджень. Знизилась кількість публікацій щодо результатів упровадження освітніх інновацій у педагогічній пресі та засобах масової інформації. Внаслідок цього педагогічна громадськість дізнається про розроблення і впровадження інновацій в освіті досить несистематично, не існує спеціальних центрів підтримки інноваційної освітньої діяльності на місцевому рівні.

Слід зазначити, що питання впровадження інновацій є справою конкретної школи та залежить від рішення керівника, що, з одного боку, є позитивним чинником, оскільки керівник і колектив школи беруть відповідальність за створення та впровадження інновації. А з іншого – існують певні перешкоди на шляху просування інновацій у педагогічну практику, а саме – значний обсяг документів, що готує школа для впровадження інноваційних технологій як експериментальної діяльності, відсутність мотивації вчителів і колективу школи з боку держави; експертиза результатів інноваційної діяльності здійснюється з огляду на дотримання освітніх стандартів і вимог, а не з точки зору оцінювання рівня творчості та інноваційності педагогів.

Одним із сучасних ресурсів, які надають інформацію щодо освітніх інновацій, є Каталог інноваційних освітніх проектів та освітніх інновацій, укладений у 2013 р. і розміщений на сайті Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України [8]. Каталог укладено за підтримки управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Університету менеджменту освіти НАПН України, закладів післядипломної педагогічної освіти, Асоціації керівників шкіл м. Києва, Громадської організації "Агенція розвитку освітньої політики", Всеукраїнського фонду "Крок за кроком", Благодійної організації "Центр споживчих ініціатив", Міжнародного фонду "Відродження".

Даний ресурс містить систематизовані відомості про 165 інновацій у системі освіти на різних рівнях – навчання, виховання та управління освітою. Отримано та проаналізовано 243 паспорти інновацій. До каталогу увійшли інноваційні освітні практики з різних регіонів України. Укладачі розробили паспорт інновацій, який навчальні установи заповнювали відомостями щодо власних інноваційних практик. Каталог містить класифікатор інновацій за такими видами: зміст освіти, виховання, засоби навчання, освітня система, управління освітою.

Протягом збору даних до каталогу з'ясовано, що на рівні деяких областей України проводяться так звані ярмарки педагогічних інновацій. Наприклад, у 2013 році такі ярмарки відбулися в Києві (Шевченківське РДУ, 15 квітня 2013 р.); у м. Ромни (http://www.oblrada.sumy.ua/novyny-mistsevyh-rad/27-romenska-rajonna-rada/9615-oblasnyj-jarmarok-pedagogichnyh-idej-ta-innovatsij-pochatkovoji-shkoly-u-romnah.html), 19 травня 2013 р. в Одеській області (http://osvitaodessa.org/?mod=fullNews&id=152). Відділ освіти Ворошиловської районної ради у м. Донецьк представив матеріали районної виставки-ярмарку педагогічних ідей (http://roo-vorosh.ucoz.ru/load/rajonna_vistavka_jarmarok_pedagogichnikh_idej/25). Наведені ресурси є лише прикладом поширення досвіду освітянами.

Важливими у відборі інноваційних освітніх проектів та освітніх інновацій є критерії, якими укладачі каталогу пропонують користуватися при виборі представлених у каталозі педагогічних практик. Серед них:

– новизна (відсутність аналогів у вітчизняній освітній практиці, інноваційність);

– відповідність цілям освіти, освітнім потребам споживачів освітніх послуг, заявленим цілям і завданням перетворень;

– результативність (підвищення якості освіти, освітніх послуг, покращення в діяльності навчальних закладів у результаті запровадження інновації);

– ефективність (відповідність результатів упровадження інновації необхідним для цього ресурсам).

Висновки. Представлений вище досвід та подані критерії є намаганням привернути інтерес освітніх кіл до інновацій в

освіті, окреслити проблеми і перешкоди у поширенні інновацій та визначити шляхи створення можливостей доступу освітян до таких відомостей та даних. Слід підкреслити, що нині система підвищення кваліфікації, яка покликана бути на вістрі інноваційних зрушень в освіті, недостатньо реагує на появу нових, інноваційних напрямів в освіті та недостатньо пропагує їх серед широкого загалу вчителів-практиків. Наявні способи узагальнення й поширення інформації про інноваційні практики в освіті є здебільшого недостатньо систематичними і переважно залежать від інтересів окремих закладів та громадських організацій, що здійснюють освітні проекти.

Важливо усвідомлювати перешкоди, які впливають на впровадження освітніх інновацій, серед яких можна вирізнити такі:

– відсутність чіткого бачення вирішення проблем в освіті засобами впровадження інновацій;

– відсутність чітких метричних даних щодо інноваційних проектів;

– державні програми та освітня політика здебільшого ігнорують інновації;

– неможливість вчителів-практиків вплинути на процеси в освіті;

– місцеві органи управління освітою недостатньо підтримують інновації та мотивують вчителів і заклади до їх впровадження тощо.

Одним зі шляхів подолання проблеми браку інформації щодо освітніх інновацій є створення постійно поновлюваного електронного інформаційного ресурсу, який має бути доступним для широкого загалу користувачів. Не менш цікавим є встановлення партнерства між вітчизняними і зарубіжними освітянами щодо освітніх інновацій та створення відповідної платформи для такої співпраці. Це дозволило б установити партнерство між навчальними закладами різних країн та збагатити педагогічну інноваційну практику. Такий ресурс може стати постійною платформою для обговорення досвіду та його обміном, бути важливим джерелом підтримки освітніх реформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абасов З. А. Понятийно-терминологический аппарат инновационной педагогической деятельности // Философия образования. – 2006. – №1 (15). – С. 56-62.

2. Алфімов Д. В. Інноваційна освітня система: шляхи відродження // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : збірник наукових праць / [ред. кол. Л. І. Даниленко та ін.]. – К. : Логос, 2000. – С. 158-160.

3. Буркова Л. В. Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму управління інноваційним процесом в освіті // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць / [ред. кол. Л. І. Даниленко та ін.]. – К. : Логос, 2000. – С. 231-238.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

5. Даниленко Л. І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти / Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С. 70-74.

6. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.

7. Закон України "Про інноваційну діяльність". – 4 липня 2002 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gdo.kiev

8. Каталог інноваційних освітніх проектів та освітніх інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ime.edu-a.net/osv_pr.html

9. Криворучко Н. І., Криворучко К. І. Інноваційні педагогічні технології під час професійної підготовки майбутніх фахівців. Тези Дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Інновації та традиції в сучасній науковій думці". [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://int-konf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko-ki-innovatsiyni-pedagogichni-tehnologiyi-pid-chas-profesiynoyi-pidgotovki-maybutnih-fahivtsiv/

10. Освітній менеджмент : навч. посібник / [за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки]. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.

11. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун та ін. – К. : АСК, 2004. – 192 с.

Цитувати: Овчарук О. В. Виклики та проблеми впровадження громадянської освіти у навчально-виховний процес школи / О. В. Овчарук. // Постметодика. – 2013. – № 2. – С. 2–5.

© О. В. Овчарук, 2013. Стаття надійшла в редакцію 10.06.13 ■